

“L'angoixa es va convertir en la nostra atmosfera”

Una altra cara del franquisme i de l'època franquista correspon a les vivències dels intel·lectuals catalans al llarg de l'exili. L'escriptora Anna Murià ens recorda aquells temps difícils i angoixosos.

En assabentar-se que la Segona Guerra Mundial havia esclatat, l'Anna Murià, amb tres catalans més, va aconseguir fugir cap a Mèxic.

“La Generalitat de Catalunya havia preparat la sortida, en un primer moment, de dotze persones, entre els quals hi érem nosaltres.”

Cada matí, l'escriptora nascuda a Barcelona Anna Murià i Romaní, de noranta-sis anys, contempla des de la finestra de la seva habitació els edificis del castell de la Cartoixa i del Museu Tèxtil, de Terrassa. Si esforça una mica la vista, també pot observar l'església romànica de Sant Pere. Tot i això, aquest paisatge de la ciutat vallesana i d'altres dels Països Catalans va estar sense veure'ls més de trenta anys. I és que abans que l'exèrcit franquista envaís Barcelona el 26 de gener de 1939, Anna Murià, els seus pares i el germà petit, Jordi, ja havien iniciat els camins del llarg exili.

L'escriptora, que fins al juny d'aquest any escrivia un article quinzenal per a un diari comarcal, encara ho recorda detalladament.

—Des que va començar la Guerra Civil, el 1936, fins que va decidir marxar de Barcelona van passar tres anys. És clar que en un primer moment devia pensar que la guerra es podia guanyar. En quin moment ho va veure tot perdut i com va organitzar la sortida de la ciutat on havíeu nascut feia trenta-dos anys?

—A principis del mes de gener de 1939, els pares i els nostres amics vam

“Després de Tolosa ens en vam anar al castell de Roissy-en-Brie, on vaig conèixer el qui va ser el company de tota la meva vida, l'Agustí Bartra. Ell hi va arribar després de sortir d'un camp de concentració.”

veure que havíem perdut la guerra. Feia mesos que dubtàvem d'una possible victòria, però en aquells dies, en què els triomfs de l'exèrcit franquista es multiplicaven, vam haver d'acceptar que l'única sortida que teníem era marxar de Barcelona. Aquesta decisió va ser dolorosa i, sobretot, molt amarga. Ara bé, la Generalitat de Catalunya havia preparat la sortida, en un primer moment, de dotze persones, entre els quals érem nosaltres. La Generalitat va preveure que un camió de càrrega sortís de la Conselleria de Cultura, que estava situada al Palau Robert, en direcció a Girona.

—Enrere deixàveu una ciutat convulsiada, on havíeu escrit els vostres primers llibres... En el vostre llibre *Crònica de la vida d'Agustí Bartra* expliqueu que en un moment determinat de l'exili d'Agustí Bartra, el poeta va haver de treure de la seva maleta, per després abandonar, el diccionari Fabra. El pes de les maletes era excessiu. Recorda què vau poder emportar-vos durant aquell camí que sabíeu que us portava a

Girona però que ningú no podíeu dir on acabava?

—Em vaig fòer dues maletes. Vaig pensar: “Fes-ne una de grossa, on no posis coses molt importants, de manera que si haguéssim d'anar a peu, la puguis abandonar.” En una altra de petita, més aviat era una bossa de mà, vaig posar les coses de més necessitat, i algun llibre meu. Crec que en vaig posar dos, *La peixera* (1933) i *Johana Mas* (1938). Segur que no gaires més, perquè els llibres em pesaven molt.

—En aquest camió que us traslladava a Girona (ciutat que va ser presa per l'exèrcit el 4 de febrer de 1939) quin ambient es vivia? De fet, algunes de les nou persones que hi anaven (a més dels seus pares i el germà petit) us devíeu conèixer?

—Sí, tots ens coneixíem. Recordo que en aquell camió també hi anava el geògraf Pau Vila i el periodista Domènec Guansé. Tanmateix, al camió només es respirava ambient de fugida, de por, de tristesa. No sabíem què ens passaria a l'altra banda, a França, que no va obrir les fronteres fins al 28 de gener. A aquesta situació s'havia d'afegir el fet que tenia dos germans, el Josep Maria i l'Eladi, que eren a l'exèrcit i amb els quals gairebé no ens havíem pogut comunicar. Tot plegat era una situació de desesperació.

—Així doncs, de Girona anàveu a França sense passar per mas Perxers (Agullana, Alt Empordà) on el president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, i altres polítics catalans van poder observar amargament com es descomponia l'aparell governamental català?

—A Girona vam passar dues nits i de seguida un altre camió de càrrega sí que ens va traslladar a mas Perxers. Aquí ens vam reunir moltíssima gent que la Generalitat hi havia fet arribar. Crec que hi vam arribar a ser més de dues-centes persones. Hi eren els escriptors Francesc Trabal, Cèsar August Jordana, el polític Rovira i Virgili... Tothom parlava del que passaria i tot apuntava molt malament. De fet, l'angoixa es va con-

vertir en la nostra atmosfera, que cada dia era més i més densa.

—Aquesta última frase que ha dit m'ha recordat la novel·la que vau escriure, *Aquest serà el principi*, publicada per La Sal, edicions de les dones. Hi ha molt d'autobiogràfic en aquesta novel·la, on narreu amb exactitud les sensacions que desperta l'exili i que ara també recorda?

—Sí, és una novel·la autobiogràfica, que reflecteix aquells moments tan tràgics que ens va tocar viure. En algunes de les seves pàgines explico com vam trobar els carrers gironins envaïts de gentada deambulants o asseguda o ajaguda; com vam veure les carreteres, amb desfilades d'uns estranys nòmades a milers i milers, avalotats i abatuts, carregats, apressats, a peu o amuntegats en vehicles de tota mena. El “salvi's qui pugui” ens envaïa.

—Després de mas Perxers —expliqueu a *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*— us dirigiu a Perpinyà, i de Perpinyà a Tolosa, ciutat aquesta última on sempre heu dit que us van tractar molt bé. Per quin motiu i fins quan hi vau ser?

—A la ciutat de Tolosa hi havia un comitè universitari d'ajut als refugiats, de manera que ens va cedir una antiga caserna de bombers deshabitada. Allà dormíem i a la Maison des Etudiants dinàvem i sopàvem. Per l'esmorzar ens havíem d'espavilar i més o menys ens en sortíem perquè ens arribava algun dineret dels familiars i ens el podríem comprar. Fet i fet, a Tolosa hi vam ser fins al març del 1939.

—A vosaltres qui us enviava diners?

—És que a Tolosa ens vam quedar el meu germà Jordi i jo. Els meus pares se'n van anar a París. És a dir, que eren ells els qui ens feien arribar els diners.

—En aquells moments, França ja havia endurit les condicions d'entrada per als republicans catalans. El cas és que el govern francès, governat pel centre-dreta, s'esperava només que entressin al país cinquanta mil persones, i no les cinc-centes mil que hi van arribar a entrar. Què vau fer després de Tolosa?

—Ens en vam anar al castell de

Roissy-en-Brie, que pertanyia als albergs de joventut, que estaven a favor nostre. Aquí ens vam tornar a trobar amb molts intel·lectuals catalans: en Trabal, Guansé, Jordana, l'escriptor Xavier Benguerel, el pintor Josep Obiols amb famílies i amb l'escriptora Mercè Rodoreda, amb la qual vaig mantenir una amistat molt estreta. També hi vaig conèixer el qui va ser el company de tota la meua vida, l'Agustí Bartra. Ell va arribar al castell després de poder sortir d'un camp de concentració, on havia patit molta misèria.

—Va ser a Roissy-en-Brie on us va assabentar que la segona guerra mundial havia esclatat?

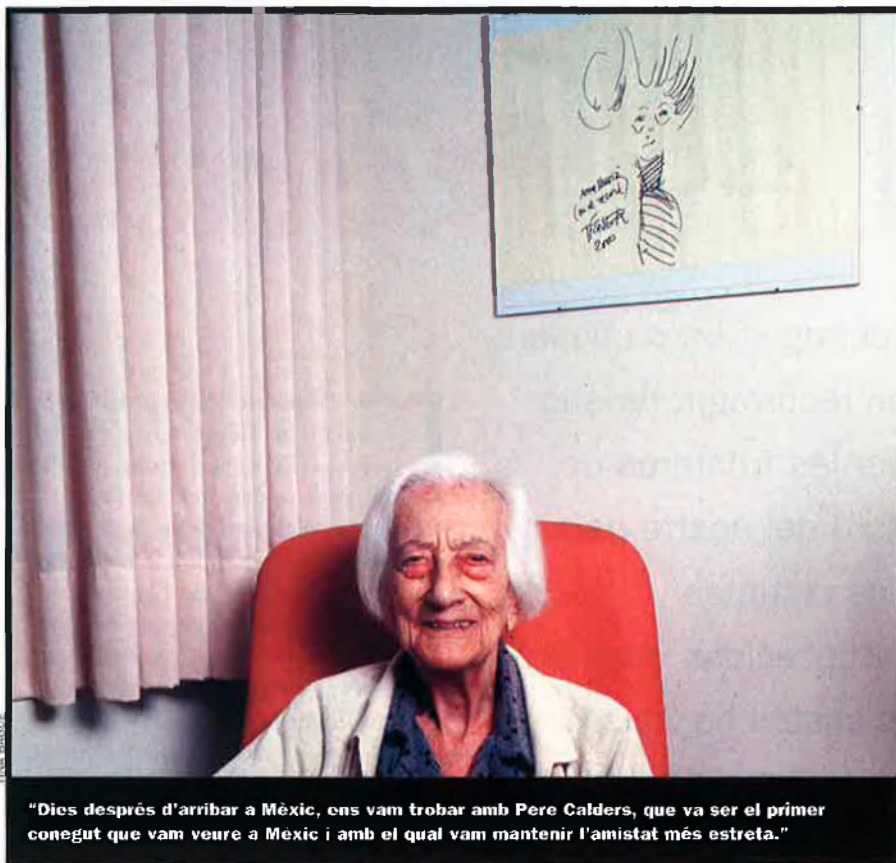
—Sí, així va ser. Encara recordo que estàvem dinant al menjador del castell quan ens ho van dir. L'efecte que va produir en nosaltres la declaració de la guerra va ser un neguit i una sensació d'inseguretat extremes. De seguida un grup de refugiats que hi érem, Rodoreda, Obiols, Bartra, el meu germà i jo, vam presentar una sol·licitud a les oficines del SERE, que era a París, per anar a Mèxic. De tots els qui ho vam fer, només tres vam passar l'Atlàntic. Així doncs, va ser aquí on em vaig haver d'acomiar de la Mercè Rodoreda.

—El 13 de maig de 1940, Alemanya ocupa França. Llavors ja havíeu abandonat França?

—Al novembre del 1939 Obiols va presentar la sol·licitud a París i fins al 31 de gener de 1940 no vam poder salpar. Ara bé, ens va costar moltíssim arribar a Mèxic. En un primer moment, perquè quan en Bartra i jo vam fer cap a Bordeus per agafar el vaixell, no en vam trobar cap que tingués més embarcacions. De manera que en vam haver d'agafar un que anava a la República Dominicana. Després d'una curta estada, vam ser a l'Havana, on vam viure mig any. Tot aquest recorregut l'anàvem fent per poder arribar a Mèxic.

—Recordeu quan va arribar a Mèxic finalment?

—Sé que ningú no ens hi esperava. Així que quan hi vam arribar, vam agafar un taxi i ens vam fer portar a

"Dies després d'arribar a Mèxic, ens vam trobar amb Pere Calders, que va ser el primer conegut que vam veure a Mèxic i amb el qual vam mantenir l'amistat més estreta."

l'Orfeó Català. Allà vam trobar quatre desconeguts que jugaven al dòmino i un noi d'Estat Català, que ens va atendre i ens va adreçar a una fonda propera. Dies després, ens vam trobar amb Pere Calders, que va ser el primer conegut que vam veure a Mèxic i amb el qual durant els trenta anys de la nostra estada vam mantenir l'amistat més estreta. Anàvem a sopar a casa d'ell, a veure exposicions de pintures del seu cunyat, en Tísner i escrivíem. Sobretot escrivíem. I és que Mèxic va ser un país amic i del qual puc dir que m'estimo.

—A l'Orfeó Català devíeu conèixer aquell noi que esmenteu d'Estat Català perquè vostè hi havia militat?

—Sí, abans de la Guerra Civil i durant aquesta jo n'era militant, d'un partit que els membres que hi vam pertànyer ens declarem independentistes dels Països Catalans.

—Vau arribar a tenir algun contacte amb en Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya del 1931 al 1933?

—En Macià el vaig conèixer una

vegada que vam anar al seu despatx perquè un grup de dones volíem parlar amb ell. Ara no sé de què vam discursar, però sí que em ve a la memòria el fet que hi parlés.

—I en quin moment decidíu tornar a Catalunya?

—El 1970 vam arribar a Barcelona. Abans d'aquell any ja en feia uns quants que en parlàvem amb els nostres amics exiliats a Mèxic dels preparatius del viatge. Finalment, vam tornar, per mar; vam refer el mateix camí que havíem recorregut aquell llunyà 1940. Aleshores ens arrencàvem el món de tota la nostra vida. Al 1970, ens allunyàvem d'un continent on deixàvem dos fills.

—Després de tots aquests anys de viure de nou a Catalunya, quina anàlisi feu de la política actual?

—Crec que hem millorat molt. Ara bé, no suficientment, i en aquests moments l'Estatut l'hem d'ampliar perquè puguem tenir moltes més atribucions.

Trinitat Ruiz